

Guzewicz, Wojciech

"Działalność diecezjalnych instytutów Akcji katolickiej w Polsce w latach 1930-1939. Na podstawie materiałów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu", Leszek Wilczyński, Toruń 2003 : [recenzja]

Studia Teologiczne 22, 515-517

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

żimu!). Również uważne śledzenie istotnych założeń nazizmu dowodzi, iż – pomijając oczywistą tu sprawę doktryny – różnice zasadnicze występują także w dziedzinie stosowanych środków i motywacji postaw. Kościół ani jednego, ani drugiego nigdy nie aprobował, bowiem musiałby zarazem uznać za możliwą do przyjęcia ideologię nazistowską. Tezy Denzlera są bez wątpienia tendencyjne, ale stawiają problem odpowiedzialności moralnej Kościoła za czasy, w których uczestniczył, niezależnie od tego czy był to udział bierny, czy aktywny. Jeszcze jedna uwaga, która rodzi się przy czytaniu tej książki. Wydaje się, że na podstawie zaprezentowanej przez autora bazy źródłowej trudno jest przedstawić obiektywny obraz relacji biskupów, kapłanów i teologów wobec hitleryzmu. Wizerunek tej grupy społecznej byłby na pewno pełniejszy, gdyby autor pokusił się o przebadanie tego środowiska w całym Niemczech.

Ks. Wojciech Guzewicz

Leszek Wilczyński, *Działalność diecezjalnych instytutów Akcji katolickiej w Polsce w latach 1930-1939. Na podstawie materiałów Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu*, Wydawnictwo: Adam Marszałek, Toruń 2003, ss. 314.

W styczniu 1993 r. Jan Paweł II w przemówieniu do polskich biskupów, przebywających w Rzymie z wizytą *ad limina Apostolorum*, wezwał Kościół w Polsce do odtworzenia struktur Akcji Katolickiej w taki sposób, aby możliwe było przyjęcie większej odpowiedzialności za Kościół przez ludzi świeckich¹. Odpowiedź na wezwanie Papieża pojawiła się natychmiast. Ks. Prymas kard. Józef Glemp, na spotkaniu biskupów i księży odpowiedzialnych za prace synodalne, 22 czerwca 1994 r. w Warszawie, powiedział: „Obecnie stworzenie Akcji Katolickiej wydaje się pierwszym zadaniem, jakie stoi przed Kościołem”².

Odradzanie się Akcji Katolickiej w Polsce wzbudziło niejako na nowo zainteresowanie tym zagadnieniem także wśród badaczy dziejów Kościoła. Zaowocowało to między innymi powstaniem szeregu prac na ten te-

¹ *Kościół wspólnotą ewangelizującą. Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do pierwszej grupy Biskupów (przybyłych do Rzymu z wizytą „ad limina Apostolorum”), L'Oservatore Romano* (Wyd. Polskie), 14(1993), nr 2, s. 15-18.

² *Tworzenie Akcji Katolickiej pierwszym zadaniem Kościoła w Polsce*, „Niedziela”, 37(1994), nr 27, s. 15.

mat. Wśród nich warto tu wymienić publikacje: R. Bendera³, K. Jeżyny⁴, M. Leszczyńskiego⁵, J. Majki⁶, R. Niparko⁷, W. Zdaniewicza⁸, M. J. Żmichrowskiej⁹. Wszystkie te publikacje stanowią nie tylko rodzaj naukowej analizy, ale mogą być także pomocne w pracy duszpasterskiej i odradzającej się Akcji Katolickiej.

Książka L. Wiczyńskiego dotyczy działalności Archidiecezjalnych i Diecezjalnych Instytutów Akcji Katolickiej w Polsce (AIAK i DIAK) w latach 1930-1931. Powstała ona na bazie akt przesłanych przez poszczególne AIAK i DIAK do Naczelnego Instytutu Akcji Katolickiej (NIAK) w Poznaniu, głównie korespondencji i rocznych sprawozdań. Całość pracy składa się z 20 rozdziałów, wstępu i zakończenia. Każda z części poświęcona została innemu instytutowi diecezjalnemu i archidiecezjalnemu Akcji Katolickiej w Polsce w okresie międzywojennym. Szczególną uwagę zwrócono przy tym na genezę i powstanie instytutów, ich działalność (religijną, społeczną, oświatową i sportową), relację do zarządów Parafialnej Akcji Katolickiej (PAK), stowarzyszeń wchodzących w skład Akcji Katolickiej, stowarzyszeń pomocniczych, NIAK i organizacji pozakościelnych. Niemało miejsca poświęcono także sprawie kształcenia kadr, formacji członków oraz finansowania instytutów. Czytelnik zorientuje się również w problemach i kłopotach, z jakimi borykali się na co dzień twórcy i kierownictwo Akcji Katolickiej w poszczególnych diecezjach. Najczęściej były one związane z wrogim nastawieniem społeczeństwa, niechęcią i niewiarą w idee chrześcijańskie, a także brakiem odpowiednich ludzi, którzy mogliby pokierować pracami na najniższych szczeblach organizacji.

Publikacja L. Wilczyńskiego nie stanowi wprawdzie całościowego opracowania historii poszczególnych archidiecezjalnych i diecezjalnych ogniw w strukturze Akcji Katolickiej w II Rzeczypospolitej (nie było to zamiarem Autora), ale jest cennym materiałem dla tych, którzy prowadzą lub będą prowadzić w przyszłości badania nad Akcją Katolicką w Polsce. Autor wydobyl na światło dzienne fakty i wydarzenia, które mogą służyć jako podstawowa informacja na temat AIAK i DIAK okresu międzywojennego.

³ R. BENDER, *Katolicka myśl i działalność w Polsce w XIX i XX wieku*, Lublin 1987.

⁴ K. JEŻYNA, *Akcja katolicka w II Rzeczypospolitej*, Lublin 1996.

⁵ M. LESZCZYŃSKI, *Akcja Katolicka w archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego*, Lublin – Pelplin 1996.

⁶ J. MAJKA, *Akcja Katolicka w Polsce W XX – leciu międzywojennym*, w: *Verbum Crucis. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*, pod red. J. Kruciny, Wrocław 1974, s. 64-86.

⁷ R. NIPARKO, *Akcja Katolicka*, EK, t. 1, Lublin 1989, kol. 227-229.

⁸ W. ZDANIEWICZ, *Akcja Katolicka*, w: *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce 1832-1939*, pod red. Cz. Strzeszewskiego, R. Bendera, K. Turowskiego, Warszawa 1981, s. 417-449

⁹ M. J. ŻMICHROWSKA, *Akcja Katolicka. W wypowiedziach i uchwałach biskupów polskich na łamach „Ruchu Katolickiego” (1931-1939)*, Olsztyn 1997.

Jest to cenna pozycja również z tego względu, że część akt zgromadzonych w Archidiecezjalnym Archiwum w Poznaniu jest źle zachowana co grozi bezpowrotnym utraceniem danych. Mankamentem tej pracy jest to, iż autor przyjął w opracowaniu dziejów poszczególnych instytutów metodę chronologiczną, przez co nie uniknął pewnych powtórzeń (na przykład omawiając DIAK w Łomży kilkakrotnie wspomniał o problemie ściągania należności za pobrane materiały formacyjne od poszczególnych PAK). Książka nie zawiera także indeksu nazwisk i miejscowości.

Opracowanie ks. L. Wilczyńskiego jest niewątpliwie lekturą przydatną do poznania sytuacji społeczeństwa katolickiego w Polsce międzywojennej na wielu płaszczyznach, nie koniecznie tylko kościelnych. Może stanowić źródło wiedzy zarówno dla historyków, jak i na przykład dla socjologów, bowiem Akcja Katolicka, poza swoim głównym nurtem działalności – sferą religijną, była także szkołą realizacji nauki społecznej. Książkę czyta się z dużym zainteresowaniem, co jest zasługą starannie dobranego języka, jasności wywodów, a także dobrej znajomości przedmiotu.

Ks. Wojciech Guzewicz

Z. Ciećko, J. M. Dołęga (red.), *Ochrona środowiska i edukacja ekologiczna w Unii Europejskiej i Polsce*, Wydawnictwo Wszechnicy Mazurskiej Acta Universitatis Masuriensis, Olecko 2003 (Episteme 30), ss. 244.

Książka jest pracą zbiorową autorów naukowo zainteresowanych problematyką ekologiczną, edukacją holistyczną bez dychotomicznego przeciwstawiania jednostki społeczeństwu, uzasadniającym tezę, iż życie społeczne i przyrodnicze zależy przede wszystkim od zdrowego człowieka – którego działalność jest w stanie stawania się (in statu nascendi).

Recenzowana publikacja jest bardzo starannie przygotowanym tomem serii wydawniczej Episteme, który z powodzeniem można polecić wszystkim zainteresowanym filozofią przyrody, podejmowaniem konstruktywnych działań na rzecz środowiska ekosocjokulturowego, harmonijnym rozwojem cywilizacyjnym, który uwzględnia zdrowy rozwój psychiczny człowieka, twórcze życie w zgodzie z przyrodą dla dobra człowieka i otaczającego go środowiska społecznego i przyrodniczego – w stanie entropijnie zmieniających się warunków, w czytelnej ze społecznego punktu widzenia sytuacji symbolicznej, zarówno podczas interpersonalnych epizodów intencjonalnych, jak i nieintencjonalnych.